

ขบวนการสิ่งแวดล้อมในสังคมไทยระหว่างพ.ศ.2525-2535
:ศึกษาการเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการเขื่อนน้ำโจน เขื่อนแก่งกรุง และเขื่อนปากมูล

๕
๖๐๓พิมพ์!

นายโดม ไกรปกรณ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2548

ISBN 974-14-2894-4

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE ENVIRONMENTAL MOVEMENT IN THAI SOCIETY 1982-1992: STUDY ON
MOVEMENTS AGAINST NAM CHON, KAENG KRUNG AND PAK MUN DAM

Mr. Dome Kraipakorn

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Doctor of Philosophy Program in History

Department of History

Faculty of Arts

Chulalongkorn University

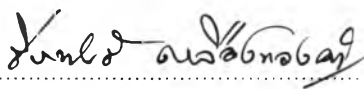
Academic Year 2005

ISBN 974-14-2894-4

หัวข้อวิทยานิพนธ์   ขบวนการสิ่งแวดล้อมในสังคมไทยระหว่างพ.ศ.2525-2535: ศึกษาการ
เคลื่อนไหวคัดค้านโครงการเขื่อนน้ำโจน เขื่อนแก่งกรุง และเขื่อนปากมูล
โดย   นายโดม ไกรปกรณ์
สาขาวิชา   ประวัติศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษา   ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม   รองศาสตราจารย์ ดร.อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์

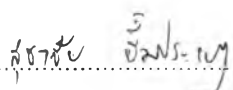

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยรับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาตรีบัณฑิต

 ..... คณะบดีคณะอักษรศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.ธีระพันธ์ เหลืองทองคำ)

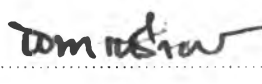
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

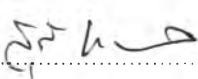
 ..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.ปิยนาถ บุนนาค)

 ..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ)

 ..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(รองศาสตราจารย์ ดร.อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์)

 ..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรวงศ์ศรี ดันเลียงสม)

 ..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์)

 ..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ สุริชัย หวันแก้ว)

โตม ไกรปรกรณ์ : ขบวนการสิ่งแวดล้อมในสังคมไทยระหว่างพ.ศ.2525-2535: ศึกษาการเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการเขื่อนน้ำโจน เขื่อนแก่งกรุง และเขื่อนปากมูล. (THE ENVIRONMENTAL MOVEMENT IN THAI SOCIETY 1982-1992: STUDY ON MOVEMENTS AGAINST NAM CHON, KAENG KRUNG AND PAK MUN DAM) อ.ที่ปรึกษา: ผศ. ดร.สุรชาติ ยิ้มประเสริฐ, อ.ที่ปรึกษาร่วม: รศ. ดร. อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, 384 หน้า. ISBN 974-14-2894-4

วิทยานิพนธ์นี้มีจุดประสงค์ที่จะทำความเข้าใจและอธิบายกระบวนการเปลี่ยนแปลงของการก่อตัวและการเคลื่อนไหวของขบวนการสิ่งแวดล้อมในสังคมไทย รวมทั้งการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ อันเป็นผลสืบเนื่องจากการเคลื่อนไหวของขบวนการสิ่งแวดล้อมในช่วงระหว่างพ.ศ.2525-2535 โดยศึกษาจากกรณีการคัดค้านเขื่อนน้ำโจน เขื่อนแก่งกรุง และเขื่อนปากมูล

ผลของการศึกษาที่พบว่าเป็นพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ร่วมกันของกรณีศึกษา คือ การเคลื่อนไหวคัดค้านเขื่อนน้ำโจน เขื่อนแก่งกรุง และเขื่อนปากมูล เป็นประวัติศาสตร์ของขบวนการทางสังคมที่มุ่งปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการจัดการธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจากการจัดการทรัพยากรแบบรวมศูนย์โดยรัฐไปสู่การจัดการทรัพยากรในลักษณะที่เอื้อต่อประชาชน หรือให้ประชาชนและชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร โดยทำกิจกรรมทางการเมืองวัฒนธรรม

ด้านรูปแบบของขบวนการสิ่งแวดล้อมในช่วงพ.ศ.2525-2535นั้นพบว่าเป็นขบวนการที่มีลักษณะเฉพาะ คือ รูปแบบของ "ขบวนการทางสังคมแบบใหม่" ภายใต้บริบททางประวัติศาสตร์ ได้แก่ การก่อตัวและแพร่หลายของแนวคิดสิทธิมนุษยชน สิทธิชุมชน การวิพากษ์การพัฒนา ฯลฯ

ภาควิชา	ประวัติศาสตร์	ลายมือชื่อนิสิต.....โตม ไกรปรกรณ์.....
สาขาวิชา	ประวัติศาสตร์	ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....สุรชาติ ยิ้มประเสริฐ.....
ปีการศึกษา	2548	ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์.....

4480904022 : MAJOR HISTORY

KEYWORDS : ENVIRONMENTAL MOVEMENT

DOME KRAIPAKORN : THE ENVIRONMENTAL MOVEMENT IN THAI SOCIETY
1982-1992: STUDY ON MOVEMENTS AGAINST NAM CHON, KAENG KRUNG
AND PAK MUN DAM. THESIS ADVISOR : ASSIST PROF. SUTACHAI
YIMPRASERT, Ph.D., THESIS COADVISOR : ASSOC. PROF. ATTACHAK
SATTAYANURAK, Ph.D., 384 pp. ISBN: 974-14-2894-4.

This thesis aims to understand and explain process of change of the emergence and activities of the environmental movement in Thai society based on case studies of the movements against Nam Chon, Kaeng Krung and Pak Mun dams during 1982-1992, including their effect on power relations concerning the management of natural resources and the environment between the state and the people.

All the case studies selected for this study shared some common characteristics. It is the history of the social movements which focused largely on cultural politic aiming to change power relations concerning nature and environment management, which had hitherto centralized by the state, to a relationship or structure which accepted people rights and participation.

The case studies show that the environmental movement during 1982-1992 was a "New Social Movement" which emerged under historical contexts involving the emergence and spread of concepts such as human rights, communal rights, critiques of development theory , etc..

Department of	History	Student's signature.....	<i>Dome Kraipakorn</i>
Field of study	History	Advisor's signature.....	<i>ส.อ. สุตชาติ</i>
Academic year	2005	Co-advisor's signature.....	<i>อ. สัตยานุรักษ์</i>

กิตติกรรมประกาศ

ในการเขียนวิทยานิพนธ์นี้ ผู้เขียนได้รับการสนับสนุนทางใดทางหนึ่งจาก "เครือข่าย" ทั้งด้านวิชาการและชีวิตประจำวันได้สนับสนุนให้ผู้เขียนสามารถเขียนงานศึกษาชิ้นนี้ได้ตลอดรอดฝั่ง

ขอขอบพระคุณอย่างสูงต่อ ผศ.ดร.สุธาศัย ยิ้มประเสริฐ และรศ.ดร.อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ อาจารย์ที่ปรึกษาทั้ง 2 ท่านสำหรับข้อคิด คำแนะนำ และการตรวจแก้ข้อบกพร่องของงานเช่นเดียวกับกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ท่านอื่นๆ ทั้ง ศ.ดร.ปิยนดา บุนนาค รศ.ดร.สุรางค์ศรี ตันเสียงสม รศ.สุริชัย หวันแก้ว และรศ.ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ที่กรุณาชี้ประเด็นและขีดเกล้าให้วิทยานิพนธ์อยู่ในระดับที่พอจะสื่อความได้ต่างจากร่างทุกฉบับที่ผู้เขียนนำมา การตรวจแก้ภาษาในบทความของวิทยานิพนธ์ฉบับภาษาอังกฤษโดยอ.ดร.ธีรวัต ณ ป้อมเพชร และผศ.ดร.สุธาศัย ยิ้มประเสริฐ รวมไปถึงข้อเสนอแนะของ อ.ดร.ประภาส ปิ่นตบแต่ง และคำถามและการวิจารณ์ที่แหลมคมของอ.ดร.สมศักดิ์ เจียมธีรสกุลในครั้งเสนอความก้าวหน้าวิทยานิพนธ์

เมื่อมองย้อนหลังผู้เขียนขอขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาประวัติศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ธรรมศาสตร์ และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ให้ความรู้และแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ในระดับบัณฑิต มหาบัณฑิต และดุษฎีบัณฑิต ตามลำดับและควรที่จะกล่าวถึงความกรุณาของคุณวิฑูรย์ เพิ่มพงศาเจริญและคุณวันชัย ดันติวิทยาพิทักษ์ ที่ให้โอกาสในการสัมภาษณ์ที่ได้ทั้งข้อมูลและแง่มุมที่น่าสนใจเกี่ยวกับประเด็นศึกษา รวมไปถึงคณะกรรมการจัดงานประชุมประจำปีด้านมานุษยวิทยาครั้งที่ 4 "วิถันธรรมไร้อคติ ชีวิตไร้ความรุนแรง" (2548) ที่ให้โอกาส ผู้เขียนได้นำเสนอส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์และได้รับความเห็นที่มีประโยชน์โดยเฉพาะจากศ.ดร.อานันท์ กาญจนพันธุ์ ตลอดจนบรรณาธิการและกองบรรณาธิการวารสารและนิตยสารต่างๆ ที่ให้พื้นที่แก่อธิบายต่างๆของผู้เขียน

ขอขอบคุณพี่น้องๆดุษฎีบัณฑิตหลายๆท่าน โดยเฉพาะพี่ยุ่นและพี่แก้วที่ร่วมเดินทางและให้ความช่วยเหลือโดยตลอด 5 ปีตลอดจนพี่น้องๆมหาบัณฑิตและว่าที่อีกหลายๆคนสำหรับมิตรีและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นสัพเพเหระในโอกาสต่างๆ โดยเฉพาะความช่วยเหลือในยามคับขันของพุทธพล ที่ขาดไม่ได้คือผู้ที่ประสานด้านต่างๆและพี่เอที่ช่วยพิมพ์งานและจัดรูปเล่มวิทยานิพนธ์

คำขอบ(พระ)คุณย่อมมีถึงครอบครัวขนาดใหญ่ที่ถามไถ่และให้กำลังใจ โดยเฉพาะแม่ "ลมใต้ปีก" ที่เหน็ดเหนื่อยทุกด้านเพื่อหนุนให้ผู้เขียนถึงปลายทาง ปิดท้ายที่ "นั่งกั๊" และหมาๆ แมวๆ สารพันบันเทิง และชัยชนะของ "หงส์แดง" ที่ช่วยผ่อนคลายในยามเครียด ส่วนความบกพร่องทั้งหมดเป็นความรับผิดชอบโดยตรงของผู้ศึกษา

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความสำคัญและที่มาของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	9
สมมติฐาน.....	9
ขอบเขตการศึกษา.....	9
วิธีการศึกษา.....	10
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	11
ทบทวนวรรณกรรม.....	12
อภิปรายศัพท์.....	16
2 การจัดการธรรมชาติและการเคลื่อนไหวเรื่องสิ่งแวดล้อมก่อนทศวรรษ 2520.....	18
2.1 นิยามและวิธีคิดว่าด้วยธรรมชาติของรัฐสมัยใหม่.....	18
2.1.1 การจัดการธรรมชาติของรัฐสมัยใหม่.....	25
2.1.2 การจัดการน้ำในช่วงรัฐสมัยใหม่.....	41
2.2 โครงสร้างอำนาจรัฐกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในช่วงการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาฯ ระหว่างทศวรรษ 2500 - ทศวรรษ 2510.....	46
2.2.1 การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของรัฐ ในช่วงทศวรรษ 2500 - ทศวรรษ 2510.....	49
2.2.2 การจัดการน้ำของรัฐ ในช่วง ทศวรรษ 2500 - ทศวรรษ 2510.....	52
2.3 การเคลื่อนไหวเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.....	55

บทที่	หน้า
3	การจัดการธรรมชาติและการเคลื่อนไหวเรื่องสิ่งแวดล้อมในช่วงทศวรรษ 2520 - ต้นครึ่งแรกของทศวรรษ 2530: การเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการเขื่อนน้ำโจน (2525-2531).....65
3.1	วิธีคิดว่าด้วยธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในทศวรรษ 2520 - พ.ศ.2535 65
3.2	การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยรัฐ ในช่วงทศวรรษ 2520 - พ.ศ.2535.....82
3.3	โครงการเชื่อมกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยรัฐ.....90
4	การเคลื่อนไหวเรื่องสิ่งแวดล้อมในช่วงครึ่งแรกของทศวรรษ 2530: การเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการเขื่อนแก่งกรุง (2532-2533).....166
4.1	โครงการเขื่อนแก่งกรุง.....166
4.1.1	ความเป็นมาและลักษณะของโครงการ.....168
4.1.2	ผลประโยชน์จากโครงการเขื่อนแก่งกรุง.....169
4.1.3	ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม.....170
4.2	การเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการเขื่อนแก่งกรุง.....173
4.2.1	การเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการเขื่อนแก่งกรุงในช่วงเดือน กันยายน 2532- เมษายน 2533.....173
4.2.2	การเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการเขื่อนแก่งกรุงช่วงเดือน พฤษภาคม - สิงหาคม 2533 176
4.3	ลักษณะการก่อตัวและการจัดองค์กรเคลื่อนไหว.....192
4.4	ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการเขื่อนแก่งกรุง 196
5	การเคลื่อนไหวเรื่องสิ่งแวดล้อมในช่วงครึ่งแรกของทศวรรษ 2530: การเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการเขื่อนปากมูล (2532-2535).....216
5.1	โครงการเขื่อนปากมูล 216
5.1.1	ความเป็นมาและลักษณะโครงการเขื่อนปากมูล 216
5.1.2	ประโยชน์ของเขื่อนปากมูล.....219
5.1.3	ผลกระทบจากการก่อสร้างเขื่อนปากมูล.....220

บทที่	หน้า
5.2 การเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการเขื่อนปากมูล	225
5.2.1 การเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการเขื่อนปากมูล: การเรียกร้องข้อมูล เรื่องเขื่อนและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากโครงการ (2532-2533)	226
5.2.2 การเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการเขื่อนปากมูล: การเรียกร้องให้ระงับ การก่อสร้างเขื่อนจนกว่าจะสำรวจผลกระทบจากเขื่อนปากมูล (2533-2535)	233
5.3 ลักษณะการก่อตัวและการจัดองค์กรเคลื่อนไหว.....	247
5.4 ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการเขื่อนปากมูล.....	260
5.4.1 การทำการผลักดันข้อเสนอเพื่อนำผู้มีอำนาจ ในการตัดสินใจ (lobby)	260
5.4.2 การชุมนุมคัดค้านและการอดอาหาร.....	261
5.4.3 การสร้างสำนึกร่วมผ่านพิธีกรรมและการสร้างอัตลักษณ์ ของกลุ่มคัดค้าน.....	264
5.4.4 การตั้งคำถามกับการพัฒนา.....	268
5.4.5 การนำเสนอข้อมูลและระบบเหตุผลเชิงวิชาการ	270
6. เจื่อนไซทางสังคมของการก่อตัวของการเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการเขื่อนในช่วง ทศวรรษ 2520 - ครั้งแรกของทศวรรษ 2530และผลสืบเนื่อง	284
6.1 เจื่อนไซทางสังคมของการก่อตัวของการเคลื่อนไหวคัดค้านเขื่อน	284
6.2 ผลสืบเนื่องจากความพยายามปรับเปลี่ยนสัมพันธภาพเชิงอำนาจและวิธีคิด ว่าด้วยสิ่งแวดล้อม: พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่ง ชาติ พ.ศ.2535.....	333
7 บทสรุป.....	339
รายการอ้างอิง.....	348
ภาคผนวก.....	373
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	384